

ХРИСТО ПЕТРЕСКИ

ТРИ ПРИЧЕ

ДАЛТОНИСТ

а)

Коначно изврших самоубиство смирих се Тако заврших тај дуго припремани чин или боље речено (само)убиство и више никада не помислих на то Престадох да глумим кукавицу или хероја да гледам авантуристичке филмове да читам Басару или Писарева зато што је све то деловало деструктивно на моју нежну психу Престао сам да ходам замишљен кроз град да бројим цркнуте мачке да гутам мастан ваздух засићен мирисима јела у лифтовима да стојим нагнут и гледам доле кроз високе отворене прозоре да ходам поред саме ивице места а да се не држим за ограду да... да... да... Једноставно престао сам да губим време читајући новине и часописе и још увек незабраћене књиге и пишући овакву кратку прозу Тако одједном имах превише времена за све па нисам знао шта да радим с њим Нисам хтео да се мој живот претвори само у једење шетање и спавање да не кажем лелекање односно задовољавање најнижих човекових страсти и ништа више Зато одлучих да прелаз на онај (читај и мисли: други) свет изведем строго тајно и ефектно Замишљено као пробијање звучног зида рушење невидљиве баријере са крилима од хамера залепљеним „охо” лепком и селотејпом на рукама од рамена према прстима од петог спрата ка центру града својим аутомобилом...

б)

На свету више нема ништа и ништа не може да се измисли Основни проблем је како да се свет надмаши и напусти Никог више не интересује свет речи ти тамни и светли вокали море знакова и

звуци Усред фантастичних пејзажа духовне имажинације у ово време јурим својим малим „фићом” као суперсоничним авионом На моменат желећи да погибелно ударим у металну ограду моста Да бих проверио своје узбуђење као трајну добит и беспрекорно извршење команди возила У борби са машином коју је највероватније у недостатку другог избора човек сам измислио да би је касније уништио Како би иначе победио страх А то што су и најбољи возачи названи фантомима-далтонистима и не разликују три основне боје (црвену жуту зелену) то је већ проблем изгубљене комуникације са градом Знам да ми мноштво лоших књига оштећује вид али и то да нисам далтонист и нисам прешао на црвено као што кажу очевици али како да докажем да сам хтео само да извршим (само)убиство и да није постојала никаква чак ни апстрактна опасност од гледања авантуристичких филмова од читања Б и П и повратка кући...

ТУНЕЛ

Ја стварно не знам цео случај, али...

Ти га не можеш знати, јер се ниси био ни родио, али ти је сигурно неко причао...

Отац је покушавао неколико пута самоубиство, али би га увек спасавали у последњем тренутку.

Море, да је стварно хтео, он би се и убио!

Ко вам даје за право да цинично говорите о мом родитељу? Сви кажу да је био частан грађанин и утицајна личност у граду, а ви не дозвољавате ни да му кости спокојно иструле...

Он је крив за случај у Инвалидском дому, јер је за време његовог директоровања извршило самоубиство, ни мање ни више, тачно 15 стараца!

Знам, причали су ми, прво су нашли човека обешеног о куку у сутерену зграде, а затим су се самоубиства ређала, сва на исти начин и на истом месту. Када се број самоубица попео на 15, отац је наредио да се извади фатална кука и самоубиства су престала...

Да, он је дуго седео скрштених руку и ништа није предузимао, док су се сироти старци заредом вешали...

Али проблем није био у куки, већ у људима. Њима је, једноставно, живот постао неподношљив и решили су да са њим прекину.

А зашто то није урадио и твој отац... него је умро природном смрћу?

Шта сте намеравали да кажете: можда, да је требало и он да заврши на исти начин, па чак и да се обеси о исту куку?

Нико не оптужује тебе, већ њега, а ви обојица оптужујете нашу народну власт...

Мој отац је био инжењер, тачније градитељ тунела, а у слободном времену – пасионирани сакупљач лептира. Сушио их је, препарирао и у сваки примерак уносио део себе. Знате, неке врсте лептира треба препарирати данима...

Молим те, пиле, немој да се удаљаваш од теме разговора, јер ћеш и ти да летиш у кавез... Био си малецак када си остао да живиш с мајком; отада је прошло двадесет година, а ми још увек ништа не знамо о поруци коју је твој отац оставио пре смрти.

За разлику од мог покојног оца, који је пажљиво вадио лептире из мреже, пазећи да им не поломи крилца, или пак када би ухватио два иста лептира – једног би пуштао на слободу... ви уживате да оптужујете и судите људима.

Знам, знам, он је надгледао градњу тунела и ловио лептире, а старци су висили на огромној железној куки.

Али нико други није наредио да се она кука извади, него мој отац, који је, сав ишаран модрицама, ноћу побегао од куће и упутио се ка првом тунелу, најближем граду. Хтео је да се баци под точкове неког захукталог возила, дуго је размишљао, промрзао и сам, корачајући самом ивицом тунела, ослањајући се десном руком о зид. Тако, клатећи се, дошао је до самог краја бетонске јаме, где га је сачекала зора хладног јануарског јутра. Док је са светлошћу у очима пролазио од једног до другог краја тунела као кроз сав свој живот, мог оца је огрејао „нови” оптимизам. Али ни он није дуго трајао...

У вашем извештају стоји да је нервозно пушио цигарете, разгледао фотографије из албума и бацао их на гомилу. Више пута је узимао столицу у кухињи и везивао уже за лустер, са белом марамом преко очију, стезао је омчу око врата, хтео да заплаче, да викне, али се бојао да га комшије не чују и да га не прекину, док никако не успева да одгурне столицу испод ногу. Заспао је, понављајући мајци: „Ја нисам крив... нисам крив.”

Пази, дечко, човек никад не зна како ће завршити, нити где, нити када.

Јеси или најзад коначно написао причу?

Не, још увек не, мада имам „добру” идеју. Реч је о градитељу тунела, који се, због сталне удаљености од града, тамо негде у брдима, забавља сакупљеним лептирима. Као пасионирани ентомолог, зна скоро све о њима и поседује их у својим збиркама. Али то није толико битно.

У својим каснијим годинама, негде пред пензију, постаје управник једног старачког дома у граду.

Тамо се, једног дана, усамљена старица обеси о куку, и то исто, у току године, урадиће тачно 15 несрећника, све док управник не нареди да се кука извади из греде. Ово је истинит случај, о коме је и штампа писала. Можда је детаљ бизаран, али све је могуће, зар не?

После ових немилих догађаја, управник, тј. некадашњи градителј тунела, није себи никако могао да опрости што није реаговао раније, па осим наметнуте одговорности осећа невероватну грижу савести и упада у неизлечиву депресију.

Због тога одлази тамо где му је претходно било најбоље. У велики тунел крај града.

Намерава да се баци под први захуктали аутомобил. Али, ходајући тако од једног краја ка другом, колебаљиво и са страхом, кроз мрак стиже до самог излаза, где га је сачекало јутарње светло, али не оно исто какво је гледао претходног дана пре уласка у јаму-аждају. Од улаза до излаза прошао је цео један живот.

Препорођен, поново се враћа у стан. Али то није све. Прича се завршава оптимистички, а не као што се очекује од оваквог заплета, но оно што се не дешава у животу – то се, ето, дешава у књижевности. Идеја ти је стварно „добра“, али прича је бесконачна, па може да се продужи суђењем његовом сину који је детињство провео са мајком. Тачно после двадесет година, када треба да се запосли, има проблема „с обзиром на очеву прошлост“. Од истраге дознаје мноштво нових детаља, али никако не успева да скине кривицу са свог невиног родитеља. Свестан да је и сам упао у ћорсокак, прихвата какав-такав дијалог, а у потаји, у себи, припрема „слатку освету“. Да ли ће и он проћи исто као и његов отац, или ће пак, ако не другима, пресудити себи.

Да ли су стварно кука и тунел кључни елементи, или је то нешто сасвим друго? Како је да је, могао бих да ти украдем идеју, и ако ништа друго, да бар на неком конкурс добијем откуп. Нисам сигуран да ћу некада, било када, да напишем ову причу. По свему судећи, и она ће остати у нашој иначе богатој усменој књижевности. Мада би било најбоље да причу напишемо заједнички, као муж и жена, с тим да бих, рецимо, ја писао о куки, а ти о тунелу. У реду, договорили смо се.

Али шта друго да се напише о куки осим да је била дуга и ухватила рђу, да је висила на некој греди, и да су старци до ње долазили лако, потпомажући се столицом. Са истегнутим и покиданим вратним мишићима, са пресеченом кожом и препуклим крвним судовима... тако су изгледали сви они када би рано изјутра управник долазио на посао, и хитно позивао специјалну екипу да изврши увиђај...

А ако већ имамо намеру да штампарима усложнимо посао, онда ћемо причу поделити на две једнаке, паралелне (једну поред друге) колоне, у којима ће се дешавати све, а притом „да се не деси ништа”.

Свакако, биће оригинално, као експеримент, али и напорно: истовремено, да се у две колоне текста, као на две траке аутопута (тунела) дешава, односно интерпретира, иста а ипак различита радња; доћи ће до мешања свести (не само ауторске) о причи, пре и после испитивања. „Тунел” ће бити обична деструкција и конструкција о још једном случају из града...

АПОЛИНЕР

Сада ћу вам испричати све. Очитали су опело и кроз ходник са стубовима цркве Свети Спас изнели су његов ковчег. Метнули су га на погребна кола прекривена заставом. Официрска капа беше постављена на тробојци, на видном месту, међу венцима и букетима цвећа. Почасна стража – половина пешадијског вода под оружјем – заузела је своје место: поворка крену. Полако, непосредно иза лафета, корачаше породица: родитељи, жена, сви у црном, пријатељи: генерал Орлов, његова сестра Клементина, Маркес, Дали, и сви остали ближи пријатељи, међу којима и Албахари са својом супругом, крем скопских писаца, многобројни сликари и новинари. Централно место, чини се, заузимаше његов утучени брат, који је некако успео да се извуче из епидемије шпанског грипа, чија је жртва био и Аполинер. Једва заздрављен, у поворци бејаш и ја, наратор, али са замаскираним изгледом и под лажним именом.

Знао сам да покојнику тамо није место, па управо због тога, док сам му љубио жуту, укочену руку, као да сам хтео да му дошапнем: „Није требало да одеш сада, Аполинер... ко је тамо кренуо – никад се није вратио...!”, али нисам био сигуран да ће ме чути, па не изустих ни реч, већ бризнух у плач. Мучно. Иза себе слушао сам старе славне песнике с краја реализма и почетка модернизма; слушао сам све те бесмртне великане, а сада заборављене старце, како међу собом расправљају о Будућности Поезије, како се питају шта ће бити с младим писцима после њихове смрти, и како се радују да су управо они добили битку између Старих и Нових. Одвратно. Осетих како ме обузима бес, али не хтедох да се свађам (ту није било место за то, а и они уопште нису знали ко сам), па зато изађох из поворке на раскрсници код Црвеног крста и напустих их, заједно са Сергејем и Џесиком. Отишли смо да попијемо по чашу топлог салепа у првој посластичарници, да се загрејемо, како и сами не бисмо добили грип. Пописмо салеп стојећи. Узели

смо такси, а путем на наш зелено-бели аутомобил јурну, с хајдучким узвицима, разбеснела гомила манифестаната, који су прослављали примирје држећи се за руке, певајући, грлећи се и дерући: „Да живи комунизам... да живи XXI век”. Све се дешавало као у сну. А када смо коначно пристигли на гробље „Бутел” погреб је већ био завршен, и поред тога што је процесија ишла пешке, и поред гужве коју су направили разбеснели манифестанти на скоро свим кључним местима у граду. Аполинерови пријатељи су се већ били разишли.

Прибијајући се између гробова, наишли смо на два нова. ОDMAH поред њих гробари су ручали управо добијено јело. Питали смо их где се налази Аполинеров гроб, али они нису знали. Рекоше нам: „Немамо времена за информације, преморени смо, питајте у Управи...” „Али” – рекох – „реч је о официру високог чина, о једном нашем познатом пријатељу, па мора да су испуцали почасни плотун над његовим гробом!” „Е, мој господине” – одговори вођа групе, очигледно изненађен због нашег закаснелог доласка и додатних питања – „данас су испуцали два почасна плотуна! Покопали смо двојицу официра... Не знамо кога тачно тражите, рекли смо вам – питајте у Управи...” А ми смо се, нестрпљиви и гневни, нагнули над свеже хумке, али није било ничег што би нам помогло да откријемо тражени гроб. Букети и венци су већ били ишчезли: однели су их препродавци који су цвеће са гробља увече продавали у Метроу. Изнервирани, вратили смо се у центар града, где се те вечери празновало, а мене је обузимала све једна те иста мисао...

Зашто смо толико лицемерни према мртвацима, када и онако не могу ништа да ураде људима; може ли човек да огласи своју лажну смрт и да сам (замаскиран и са туђим именом као ја) присуствује спуштању празног блиндираног ковчега у родном граду... Те сам ноћи размишљао о смрти, док ми се у глави стално вртео исти филм... Долази ми брат, мислим да је био петак, с првим примерком мог романа, који је управо тог дана изашао из штампе, жели да ме обрадује, да ублажи моју тешку болест, а газдарица га не пушта унутра. Чујем (од хиљаду бих препознао његов глас) позив испод терасе: „Брате, јеси ли код куће?... имам тежак грип...” он је већ испред врата моје собе. Расправља се с газдарицом и чини ми се да не постоји сила која би га спречила да ме види, кад је већ ту. После извесног времена моја жена устаје из кревета и одлази да му отвори, обучена у домаћу хаљину и црвена у лицу као рак, упозорава га да лежимо од недеље, да имамо грип и да није препоручљиво да улази. „Хоћу да видим брата” – рече и нагну се над мојом постељом. Скупљен као тужан пас, чврсто сам пригрнуо ћебе којим сам покривао главу, не желећи да ме види тако помодрелог

и слабашног и да се уплаши од мог изгледа. Али победила је његова одлучност и мудрост. Опазивши да тешко дишем и кашљем, покри ме са још једним ћебетом и отрча до најближе кафане да телефонира, да позове лекара. Но, то већ беше крај. Замолих лекара да се бар постара за Л. З. П. И она је постајала све црња и малодушнија, а последње што сам могао да урадим беше то: да дебелим фломастером напишем на огледалу до себе: „МОЈА ПОСЛЕДЊА БОЛЕСТ” – Аполинер.

* * *

После моје сахране, брат се постарао да поставе мермерну плочу и крст са мојом фотографијом, годинама рођења и смрти и именом (Аполинер), за које су многи мислили да је надимак из детињства, или можда уметнички псеудоним...

* * *

– Живот је смешан, зар не?

– Да, Блез Сандрар!

Превео с македонског

Ауџор